

telja škola od 1844. do 1853. godine, Josipa Shrotta rasvjetljuje Vlasta Švoger u prilogu *Biskup Josip Schrott – čovjek izvan struje* (105-116).

Doprinos boljem poznavanju života i djela mons. Antonia Santina, upravitelja Riječke i Tršćansko-koparske biskupije donosi članak *Riječki biskup Antonio Santin (1933.-1938.)* (117-143) Marka Medveda. Autor na osnovu arhivske građe i relevantne hrvatske, slovenske i talijanske literature iznosi nove podatke o Santinovoj upravi riječkom Crkvom.

Položaj Katoličke crkve u Lici u prvim godinama komunističke diktature s posebnim osvrtom na odnos biskupa Viktora Burića prema komunističkom režimu, (145-168) prilog je Miroslava Akmadže u kojem nastoji dati bolji uvid u težak položaj Katoličke crkve i katoličkog puka u Lici nakon Drugoga svjetskog rata, s posebnim naglaskom na rad senjskog i modruškog biskupa Viktora Burića.

Zvezdan Folić rekonstruirao uzroke dolaska i oblike djelovanja rimokatoličkih redovnica u Crnoj Gori nakon Drugoga svjetskog rata u prilogu *Rimokatoličke redovnice u Crnoj Gori 1945-1965.* (169-177). Posebno je naglasio njihov medicinski rad u vrijeme kada je u Crnoj Gori nedostajalo obrazovanog medicinskog kadra.

Po već ustaljenom običaju oba broja *Croatice christiane periodice* zaključena su rubrikom *Prikazi i recenzije* koje ukupno sadrže dvadeset i devet prikazanih bibliografskih noviteta kako knjiga, monografija i zbornika, tako i periodike, te završnom rubrikom *Primljene Publikacije* koju gotovo od samoga početka izlaženja časopisa priređuje Marijan Biškup.

Ana Biočić

***Scrinia Slavonica. Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, sv. 12, Slavonski Brod 2012., 466 str.**

Od 2001. godine u izdanju Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu izlazi njezin godišnjak *Scrinia Slavonica*. U skladu s time, 2012. godine izašao je njezin dvanaesti broj na 466 strana. Glavni urednik ravnatelj je Podružnice, dr. Stanko Andrić. Sadržaj godišnjaka obuhvaća pet cjelina, od kojih prva sadrži 11 kronološki složenih članaka. Druga cjelina je *In memoriam*. Dalje slijedi poglavlje pod nazivom *Kronika*, a zatim *Povijest u književnosti*. Na kraju je rubrika *Kritike, prikazi i osvrti*.

Prva cjelina započinje člankom *Opsada Iloka 1494.* (7-20) autora Tamása Fedeleša, profesora na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Pečuhu. U ovom zanimljivom članku možemo saznati neke detalje iz povijesti Iloka te obitelji Iločki (Újlaki) po kojima je grad dobio ime. Osim toga, autor nas je upoznao s okolnostima zbog kojih je došlo do obračuna pobunjenog hercega Lovre Iločkog i kralja Vladislava II. Jagelovića. Na kraju je, na temelju izvora, između kojih su najdragocjeniji dijelovi knjige računa kraljevske riznice što govore o troškovima samog vojnog pothvata, imenima važnih sudionika u boju, vrstama korištenih ratnih sprava te datumima ratnih operacija, dr. Fedeles donio informacije o opsadi grada Iloka i o sukobu. Osim tog prvorazrednog izvora, autor ističe važnost suvremenog kroničara Antonija Bonfinija koji je detaljno pisao o bitci. Članak je s mađarskog jezika preveo je Emil Csula, dok su ga redigirali Stanko Andrić i Marija Karbić.

Drugi članak, pod naslovom *O turskom mesdžidu u Vidovcima pokraj Požege* (21-26), djelo je Nedima Zahirovića koji je ovim radom istražio i identificirao utemeljitelja turskog mesdžida (džamije) u Vidovcima, selu pokraj Požege. Nakon što su Osmanlije uspjeli stabilizirati svoju vlast na požeškom području, grad i okolica počeli su poprimati obilježja karakteristična za orijentalno-islamske sredine. Autor kazuje kako mu nije poznato da je netko ranije dao konkretan odgovor na pitanje tko je osnivač mesdžida u Vidovcima te ističe da se odgovor nalazi na jednoj bilješci u timar-defteru koji se čuva u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci u Beču. Iz ove bilješke se vidi kako je utemeljitelj džamije bio Husejn-dede. Ovaj timar-defter vodi se pod

signaturom Mxt. 571, sadrži 384 listova i obuhvaća period od 980. do 983. hidžretske godine (1572.-1576.).

U nastavku je ove cjeline rad Milana Vrbanusa pod nazivom *Proizvodnja pšenice, ječma i zobi u osječkom okrugu od 1707. do 1712.* (27-94). U ovom članku autor je izvršio velik i zahtjevan posao, te je, služeći se kvantitativnim metodama, prikazao proizvodnju pšenice, ječma i zobi u okrugu Osijek od 1707. do 1712. godine. Osim toga, uzeo je u obzir i nastojao utvrditi prinos spomenutih žitarica u promatranom šestogodišnjem razdoblju. Također je prikazao ukupnu količinu proizvodnje pšenice, ječma i zobi na tom području od 1707. do 1712. godine. Kroz svoje istraživanje, autor je primijetio kako je u to vrijeme na zapadnom području osječkog okruga obitavalo najmanje žitelja i da su se na tom dijelu okruga proizvodile najmanje prosječne količine žitarica po kućanstvu. Kućanstva središnjeg i istočnog dijela okruga proizvodila su podjednake količine pšenice i zobi, dok se ječam više proizvodio u središnjem dijelu.

Mato Artuković napisao je članak pod naslovom *Crtice o političkom radu broškoga saborskog zastupnika dr. Gjure Pilara* (95-114). Ovaj rad donosi analizu političke djelatnosti dr. Gjure Pilara. Pilar je bio broški saborski zastupnik izabran na prvim saborskim izborima nakon reinkorporacije Krajine. Autor je došao do zaključka kako se Pilar nije najbolje snalazio u politici te je svakako bio i ostao mnogo poznatiji kao znanstvenik. Politički protivnici poštivali su ga i priznavali veliki znanstveni ugled, ali kada je bila riječ o njegovoj političkoj karijeri, neki od njih su ga nazivali "pravim pravcatim dietetom". Što se njegovih konkretnih političkih poteza tiče, možemo izdvojiti da je u Saboru potpisao "Izjavu" dvanaestorice novoizabranih krajiških saborskih zastupnika, kojom se osporava pravovaljanost i ustavnost Nagodbe. Zatim, govor u kojem je istaknuo ulogu činovničkog aparata u izborima na strani vladinog kandidata, što je karakteristika svih saborskih izbora u onodobnoj Hrvatskoj, te dvije interpelacije u kojima se vidi Pilarova osjetljivost za svagdašnje probleme "malog" čovjeka, što nije karakteristika političara općenito. U Saboru je djelovao osam mjeseci.

Sljedeći članak *Books I have read – Dora Pejačević kao čitateljica* (115-178), djelo je Dinka Župana. Na osnovi sačuvanog dnevnika čitanja na engleskom jeziku skladateljice Dore Pejačević (1885.-1923.), nazvanog *My book record*, autor je nastojao prikazati njezin čitateljski profil. Dnevnik je podijeljen u tri cjeline: *Books I have read* (Knjige koje sam pročitala), *Books I wish to read* (Knjige koje želim čitati) i *Books worth reading* (Knjige vrijedne čitanja). Pitanja na koja je Dinko Župan tražio odgovore su: što je i koliko Dora Pejačević čitala, te kada i gdje je sve čitala? Također ga je zanimala skladateljčina subjektivna ocjena i doživljaj pročitanih djela. Autor je pročitane knjige podijelio u određene kategorije: prema jeziku na kojem su knjige bile tiskane, prema disciplinarnim područjima, te prema autorima knjiga, tj. njihovom spolu i državi u kojoj su rođeni. Uz rad, autor je također donio transkripciju najveće cjeline skladateljčinog dnevnika koja nosi naslov *Books I have read* (1902.-1921.).

Šesti članak, *Nastanak i političko-upravni odnosi u općini Belišće u razdoblju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* (179-204), potpisuje Hrvoje Volner. Ovim radom autor je popratio proces odvajanja naselja Belišće od općine Valpovo, te je istražio uzroke koji su doveli do procesa odvajanja i postupak na temelju kojeg se to odvajanje dogodilo. U članku također možemo pronaći informacije o načinima funkcioniranja lokalne samouprave u međuratnom razdoblju te o općinskim prirezima i principima prema kojima su se izglasavali. Svatko zainteresiran za istraživanje povijesti Belišća u ovom će članku pronaći vrijedne i korisne podatke.

Nadalje treba spomenuti članak Suzane Leček *Hrvatska seljačka stranka i njeni gradski birači: primjer Vinkovaca na skupštinskim izborima 1938.* (205-240). Hrvatska seljačka stranka u međuratnom razdoblju uživala je masovnu potporu seljaštva, ali ne i građanskog sloja stanovništva. Ovo se počelo mijenjati nakon prestanka diktature, kada je HSS oko sebe okupio veliku nacionalnu, ali i nadnacionalnu koncentraciju oporbenih stranaka. Njihov nacionalni i socijalni program postao je sve privlačniji glasačima u gradovima, što su pokazali i posljednji skupštinski izbori 1938. godine. Ovim radom autorica je analizirala uvjete u kojima su u

Hrvatskoj održani ti izbori. Osim toga, istražila je strategiju predizborne kampanje Hrvatske seljačke stranke, prve stranke liste Udružene oporbe, te širenje njezine biračke baze sa seljaštva na građanski sloj.

Nastavak ove cjeline donosi rad autorice Vlatke Dugački pod naslovom *"Nitko nam ne može pomoći, ako si ne pomognemo sami!" – Zdravstvene (ne)prilike češke i slovačke manjine u međuratnoj Jugoslaviji (1918.-1941.)* (241-270). Autorica istražuje zdravstvene, higijenske i socijalne prilike kakve su bile među pripadnicima češke i slovačke manjine za vrijeme međuratnog razdoblja. Najviše pozornosti obratila je na zdravstvene probleme i njihovu prevenciju od strane pripadnika spomenutih nacionalnih manjina. Njihovi problemi nisu se razlikovali od onih kojima je bilo izloženo ruralno domicilno stanovništvo, a bili su uzrokovani teškim uvjetima rada i općenito života. Zbog toga su često izbijale epidemije smrtonosnih bolesti, poput tuberkuloze koja je bila uzrok visokog mortaliteta u međuratnom razdoblju. Svega ovoga su bili svjesni predstavnici češke i slovačke manjine, te su okupljeni oko manjinskih novina, društava i škola, pokušavali sve razine manjinske populacije angažirati na narodnom prosvjetovanju, aktivno sudjelujući u razvoju medicinske skrbi i zaštite.

Migracije njemačkog stanovništva na hrvatskom području tijekom Drugoga svjetskog rata i poraća (271-294), naslov je rada Marice Karakaš Obradov. Na području Nezavisne Države Hrvatske živjelo je oko 170.000 Nijemaca. Živjeli su pretežito na području Slavonije, Srijema, na sjeverozapadu Bosne, u bosanskoj Posavini i u Sarajevu. Najbolji statistički pokazatelji o nestanku Nijemaca s hrvatskih prostora su popisi stanovništva. Tako se u popisu 1948. godine 10.144 stanovnika deklariralo Nijemcima (Austrijanci su zbog malobrojnosti bili uključeni u rubriku "ostali"), prema popisu iz 1953. u Hrvatskoj je bilo 11.242 Nijemca i 749 Austrijanac, a u popisu 1961. zabilježeno je da je u Hrvatskoj 4214 Nijemaca i 510 Austrijanaca. U svakom narednom popisu broj stanovnika koji se izjašnjavaju kao Nijemci ili Austrijanci drastično je opadao. Autorica na temelju arhivskog gradiva i literature obrađuje migracije njemačkog stanovništva tijekom rata i u poraću. Posebnu pozornost stavila je na preseljavanje tijekom rata do čega je došlo zbog zaštite njemačkog stanovništva od partizanskih napada, osobito na evakuaciju u jesen 1944. godine. Nadalje, autorica se osvrće na politiku onemogućavanja povratka preseljenih odnosno evakuiranih Nijemaca u Jugoslaviju/Hrvatsku poslije rata, te na proces protjerivanja preostalih hrvatskih Nijemaca u neposrednom poraću.

Članak *Provedba agrarne reforme na crkvenim posjedima u Đakovačkom dekanatu 1945.-1948.* (295-322) djelo je Slađane Josipović Batorek. Ovim radom autorica je prikazala proces provedbe Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji na posjedima župa i drugih crkvenih ustanova na području Đakovačkog dekanata. Uvodni dio rada prikazuje tijek donošenja Zakona, najprije na saveznoj razini, a zatim i na području Federalne Hrvatske. Osim toga, istaknute su glavne odredbe tog zakona koji je trebao osiromašiti Katoličku crkvu, te oslabiti njezinu poziciju i utjecaj u društvu. U nastavku rada ukratko je prikazan odnos biskupa Antuna Akšamovića prema komunističkim vlastima i njegov stav prema Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji. Također je istaknuto biskupovo posredovanje u pokušaju osiguranja povoljnijeg položaja za Biskupiju tijekom provedbe spomenutog zakona. Središnji dio rada prati provedbu agrarne reforme na posjedima devet župa Đakovačkog dekanata, biskupijskim posjedima i posjedu Kongregacije sestara Sv. Križa u Đakovu. Svi brojčani podaci na kraju su prikazani i tablično.

Članak *Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i Zapadni Srijem – od "Oluje" do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja (drugi dio)* (323-370) djelo je Nikice Barića. Autor se nadvazuje na prvi dio svog rada, objavljen u prethodnom, jedanaestom broju časopisa (393-454). Prilog se uglavnom temelji na člancima koji su u srpskim *Vukovarskim novinama*, glasilu Informativnog centra Vukovar, objavljeni u razdoblju nakon hrvatske operacije "Oluja" i kasnije, tijekom mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja u sastav Republike Hrvatske. U uvodnom dijelu rada, autor je podsjetio kako je prvim dijelom opisao okolnosti u kojima je krajem 1995. potpisan Erdutski sporazum, kojim je dogovorena mirna reintegracija Srijemsko-baranjske

oblasti, odnosno Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem pod hrvatsku vlast, te navodi kako mu je cilj u drugom djelu prikazati neke sastavnice i važnije probleme koji su se pojavili tijekom reintegracije, i kakav je na njih bio pogled iz srpske perspektive.

U rubrici *In memoriam* objavljen je jedan nekrolog posvećen hrvatskoj povjesničarki Mirjani Mirjam Gross (22. svibnja 1922. - 23. srpnja 2012.), pod nazivom *Jedan život za povijesnu znanost* (371-376). Autor nekrologa je Mato Artuković, a u njemu je iznio podatke o životu i radu profesorice Gross, pri čemu joj je odao priznanje za veliki doprinos hrvatskoj historiografiji.

Sljedeća cjelina je *Kronika*, u kojoj nam Marta Andrić donosi informacije o Evliji Čelebiju (1611.-1682.) glasovitom turskom putniku i putopiscu (377-380), kojeg je Europsko vijeće proglasilo "jednom od 20 osoba koje čovječanstvu u 21. stoljeću pokazuju put". Povodom 400. obljetnice njegova rođenja (2011. godine) održan je međunarodni simpozij o ovom znamenitom čovjeku i njegovom *Putopisu*. Na simpoziju je sudjelovalo šezdesetak izlagača. Glavna rasprava vodila se oko pitanja vjerodostojnosti i pouzdanosti podataka koje donosi Čelebi. Također je predstavljen prvi dio desetodijelnog dokumentarca o njemu koji snima turska državna televizija, te razni sadržaji kojima se nastoji potaknuti interes za ovog znamenitog putopisca kod širih slojeva.

Ova rubrika se nastavlja i završava osvrtom Marije Karbić na *Disertaciju Tamása Palosfalvi-ja o srednjovjekovnom plemstvu Križevačke županije* (381-384). Tamás Pálosfalvi uspješno je obranio svoju disertaciju za koju je stručno povjerenstvo utvrdilo da se radi o vrijednom prilogu istraživanju povijesti plemstva srednjovjekovne Slavonije. Cilj disertacije bio je na primjeru Križevačke županije identificirati i analizirati jedan od slojeva unutar plemstva, i to onaj koji je latinski ponekad označavan kao *bene possessionati nobiles*, a u mađarskom se naziva *közne-messég*, tj. srednje plemstvo. Disertacija je ocijenjena najvišom ocjenom.

U nastavku ovog broja *Scriniae Slavonicae* je rubrika *Povijest u književnosti*, u kojoj je Vladimir Geiger objavio rad pod naslovom *Tematiziranje povijesti njemačke manjine u suvremenoj hrvatskoj književnosti (u povodu romana Unterstadt I. Šojat-Kučići)* (385-394). Ovim člankom autor donosi neke podatke o sudbinama ljudi njemačke manjine na ovim prostorima. Također ističe kako su ovo pitanje uspjeli aktualizirati povjesničari i publicisti u zadnjih dvadesetak godina, nakon raspada SFRJ. Uz to, Vladimir Geiger je donio popis autora i djela koja govore o ovoj tematici.

Za kraj treba spomenuti poglavlje *Kritike, prikazi i osvrti* (395-448), u kojem čitatelji časopisa *Scrinia Slavonica* već tradicionalno mogu pronaći podatke o relevantnoj literaturi koja se pojavila u posljednje vrijeme.

Još jednim, dvanaestim, brojem časopisa *Scrinia Slavonica* Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, potvrdila je svoje visoke standarde i kriterije koje je kroz ovo vrijeme prezentirala. Ovim godišnjakom, pod vještim uredništvom Stanka Andrića, hrvatska historiografija postala je bogatija za još jedan izniman i vrijedan broj časopisa. Svi oni koji se bave istraživanjem problema kojima je ovaj broj posvećen, naći će u njemu sigurno i za sebe poticaja, koji će im biti korisni u njihovim istraživanjima.

Stanislav Artuković

Histria. Godišnjak Istarskog povijesnog društva, sv. 1 (335 str.), Pula 2011. – sv. 2 (491 str.), Pula 2012.

U veljači 2010. u Puli je osnovano Istarsko povijesno društvo – Società Storica Istriana. Društvo je osnovano s ciljem poticanja i podupiranja istraživanja istarske povijesti, okupljanja i poučavanja zainteresiranih istraživača i njihove međusobne razmjene iskustava. Osnivači IPD-a kao glavni projekt postavili su pokretanje časopisa u kojem će se objavljivati znanstveni